

KOLAY İŞVERENLİK UYGULAMASI VE İŞVEREN BAKIMINDAN SONUÇLARI

1. GİRİŞ

Kolay işverenlik, sigortalı çalıştıran kişiyi aylık prim ve hizmet belgesi verme yükümlülüğünden kurtaran, tahakkuku beyan üzerinden sistemin kendisine oluşturtan bir bildirim ve tahakkuk modelidir. Bir sigortalılık rejimi değildir; kimin sigortalı sayılacağı değişmez, yalnızca bildirimin ve prim tahakkukunun nasıl yapılacağı değişir.

Model, bürokratik yükün kayıt dışılığı beslediği alanlarda uygulanmak üzere kurgulanmıştır. Apartman yönetimleri ile evinde kişi çalıştıranlar, kendilerini işveren olarak görmedikleri ve bildirim süreçlerini bilmedikleri için kayıt dışı çalıştırmaya en yatkın gruplardır.

Bununla birlikte uygulama, işvereni yükümlülükten kurtarmakla kalmamakta, ona farklı nitelikte bir sorumluluk yüklemektedir. Beyan esasına dayalı otomatik tahakkuk, doğru çalıştığı sürece kolaylık sağlar; çalışmadığı hâllerde sonuç yine işverenin üzerinde kalır. Üstelik kapsama giriş geri dönüşü bulunmayan bir tercihtir ve bu tercihin sonuçları çoğu kez geçişten aylar sonra görülmektedir.

2. UYGULAMANIN KAPSAMI

2.1. Konut Kapıcılığı ile Apartman ve Site Yönetimleri

Konut kapıcılığı işyerleri, 7103 sayılı Kanunla yapılan düzenleme sonucunda kolay işverenlik kapsamına alınmış¹, uygulamanın usul ve esasları ise 2019/6 sayılı Genelge ile belirlenerek 01.03.2019 tarihinde yürürlüğe konulmuştur². Konut kapıcısı; ana taşınmazın bakımı, korunması, küçük çaptaki onarımı, ortak yerlerin temizliği, bağımsız bölümlerde oturanların çarşı işlerinin görülmesi, güvenliğin sağlanması, kaloriferin yakılması ve bahçenin bakımı gibi hizmetleri gören kişidir³.

Bu işyerlerinde çalışanlar 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındadır ve haklarında kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortası hükümleri uygulanır. Konut kapıcılığında, ev hizmetlerinden farklı olarak ay içinde on günden az veya on gün ve üzeri çalışma şeklinde bir ayırım yapılmaz. Tescil bakımından site yönetimleri için 683202, apartman yönetimleri için 683204 NACE kodu kullanılır.

2.2. Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştıranlar

İkinci grup, 5510 sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesi kapsamında ev hizmetlerinde ay içinde on gün ve daha fazla sigortalı çalıştıran gerçek kişilerdir. Bu işyerleri 2021 yılında kolay işverenlik kapsamına alınmış ve 30.04.2021 tarihi itibarıyla Entegre Tescil üzerinden yeni işveren tescili yapılmasına son verilmiştir⁴. Bu kapsamdaki işyerlerinin NACE kodu yalnızca 970010 olarak seçilebilmektedir.

Kapsam bu iki gruptan ibarettir. Uygulamanın adı zaman zaman daha geniş bir alanı çağırırsa da mikro işletmelerin tamamını kapsayan bir kolay işverenlik rejimi yürürlükte değildir⁵.

3. SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

3.1. Tescil

Tescil, e-Devlet üzerinden işyeri bildirgesi düzenlenerek yapılır ve bu aşamada kolay işverenlik tercihinin işaretlenmesi gerekir. Tercih yapılmadan tescil edilen işyerleri, sonradan e-SGK İşveren Sistemi üzerindeki kolay işverenlik ekranından da kapsama alınabilir. Onay işleminin tamamlanmasının ardından işyeri numarası ve kayıt sırasında tanımlanan sigortalılar için işe giriş bildirgeleri sistem tarafından oluşturulur; ayrıca bildirge verilmesine gerek kalmaz.

¹ Konut kapıcılığı işyerleri, 21.03.2018 tarihli ve 7103 sayılı Kanunun 68 inci maddesiyle yapılan düzenleme ile ek 9 uncu madde kapsamına alınmıştır.

² Sosyal Güvenlik Kurumunun 05.03.2019 tarihli ve 2019/6 sayılı Genelgesi.

³ Konut Kapıcıları Yönetmeliği, Resmî Gazete, 03.03.2004, S. 25391.

⁴ Sosyal Güvenlik Kurumunun 16.02.2021 tarihli ve 20404225 sayılı Genel Yazısı. Apartman yönetimlerinin e-Devlet üzerinden tesciline ilişkin düzenleme ise 24.12.2020 tarihli ve 16693018 sayılı Genel Yazı ile yapılmıştır.

⁵ Kurumun 2014 yılında yayımladığı "Mikro İşletmelerde Kolay İşverenlik" başlıklı çalışma, uygulamanın gerekçesini ortaya koyan bir inceleme olup yürürlükteki bir düzenleme niteliği taşımamaktadır.

Bu kapsamdaki işyerlerinde aylık prim ve hizmet belgesi ya da muhtasar ve prim hizmet beyannamesi Kuruma verilmez. Konut kapıcılığı işyerlerine damga vergisi tahakkuku da yapılmaz.

3.2. Beyan ve Otomatik Tahakkuk

İşveren, her sigortalı için prim ödeme gün sayısı ile prime esas kazancı sisteme beyan eder. Prime esas kazanç, 5510 sayılı Kanunun 82 nci maddesine göre belirlenen alt ve üst sınır arasında olmak üzere sigortalıya ödenen brüt ücrete göre girilir. Beyan edilen gün ve kazançta değişiklik yapılmadığı sürece takip eden aylarda tahakkuk aynı veriler üzerinden kendiliğinden oluşmaya devam eder.

Primler, ilgili ayı takip eden ayın sonuna kadar ödenir. Tahakkuk eden borç, takip eden ayın on beşinden itibaren banka borç sorgusunda görüntülenir. Süresinde ödenmeyen primlere Kanunun 89 uncu maddesi uyarınca gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanır.

Ev hizmetlerinde işveren on günden az beyan giremez; yabancı uyruklu sigortalılarda ise beyan otuz günden az olamaz.

3.3. Eksik Gün ve Değişiklik Bildirimleri

Ay içinde bazı iş günlerinde çalıştırılmadığı ve ücret ödenmediği beyan edilen sigortalıların eksik çalışma nedenleri ve gün sayıları, e-SGK İşveren sistemi üzerinden çalışmanın geçtiği ayı takip eden ayın onuncu gününe kadar girilir. Eksik çalışmaya ilişkin bilgi ve belgeler Kuruma verilmez; Kurumca istenebileceğinden işverence saklanır.

Beyan edilen gün ve kazançta, işten ayrılıştı veya eksik günde bir değişiklik yapıldığında tahakkuk, içinde bulunulan aydan itibaren sistem tarafından güncellenir. Otuz gün beyan edilen ve otuz bir gün çeken bir ayda beş gün raporlu olan sigortalının prim ödeme gün sayısı yirmi altı, eksik gün sayısı beş olarak bildirilir. Aynı ayda bir gün raporlu olunması hâlinde ise prim ödeme gün sayısı otuz olarak kalacağından eksik gün girilmez.

4. GERİ DÖNÜŞÜZLÜK VE GERİYE DÖNÜK DÜZELTME YASAĞI

Kolay işverenlik, tercihe bağlı olmakla birlikte tek yönlüdür. Kapsama giren işverenin yeniden e-bildirge sistemi üzerinden aylık prim ve hizmet belgesi vermesi mümkün değildir. Geçişten önceki dönemler bakımından ise eski mevzuat uygulanmaya devam eder.

Kapsama alınan ev hizmetleri işyerleri nevi değişikliği, devir, katılım ve birleşme işlemi yapamaz; nakil ve intikal yapılabilir. Bu işyerleri için mahiyet kodu, defter tipi ve tescil türü değişikliği de mümkün değildir. Aracı girişi yapılamaz.

En ağır sınırlama geriye dönük düzeltme yasağıdır. Denetim raporu, mahkeme kararı ve kamu kurumlarından alınan bilgi ve belgeler dışında, geçmiş dönemlere ilişkin gün ve kazanç değişikliğine izin verilmez. Bunun anlamı şudur: sıradan bir hesap hatası, unutulmuş bir ücret artışı ya da yanlış girilmiş bir gün sayısı, fark edildiğinde kendiliğinden düzeltilemez. Klasik sistemde ek veya iptal nitelikte belge vermek suretiyle giderilebilen bir hata, burada ancak denetim yoluyla giderilebilir hâle gelmektedir.

Geriye yönelik tescil yapılabilmesi bu tabloyu değiştirmez. Geriye yönelik tescillerde kolay işverenliğe geçiş tarihi, işyeri bildirgesinin sisteme girildiği tarihtir; otomatik tahakkuk yalnızca bu tarihten sonraki süreler için oluşur. Önceki dönemlerin belgeleri e-Bildirge sistemi üzerinden gönderilir.

5. OTOMATİK TAHAKKUKUN YARATTIĞI RİSKLER

5.1. Beyan ve Teşvik Tanımlanmaması

Sistemin en sık gözden kaçan yönü, hareketsiz kalmanın da bir sonuç doğurmasıdır. Tescilin ardından beyan girişi yapılmazsa sigortalının beyanı otomatik olarak otuz gün ve prime esas kazancın alt sınırından, teşviksiz olarak oluşturulur. İşveren hiçbir işlem yapmadığında karşılaşıcağı tablo, fiilî duruma uymayan bir gün sayısı ve yararlanılabilecekken yararlanılmamış bir teşviktir.

Teşvik bakımından ayrı bir adım daha gerekir. Beyan girişi yapılırsa dahi teşvik tanımlama ve sıralama işlemi yapılmazsa tahakkuk kanun numarasız oluşur. Kolay işverenlikte teşvikten yararlanma, belgenin ilgili kanun numarası seçilerek verilmesiyle değil, önceden yapılan bir tanımlama ile gerçekleştiğinden, bu adımın atlanması teşvik kaybına yol açar.

5.2. Sistemsel Aksaklıklar

Otomatik tahakkukun oluşmadığı hâller de vardır. Kurumun 2024 yılında il müdürlüklerine gönderdiği iki yazıda bunun iki örneği görülmektedir⁶. Birinci olayda kolay işverenlik kapsamındaki bir sigortalının Türk vatandaşlığına geçerek yeni kimlik numarası alması üzerine sistemde hem eski hem yeni kimlik numarasıyla kayıt oluşmuş ve beş aylık dönemde otomatik tahakkuk üretilmemiştir. İkinci olayda sigortalının işe giriş tarihinin sonradan değiştirilmesi, üç dönem bakımından aynı sonucu doğurmuştur.

Her iki olayda da Kurum işverene atfedilecek bir kusur bulunmadığını tespit etmiş ve belge verme ile ödeme sürelerini ertelemiştir⁷. Sonucun işveren lehine olması, sorunun niteliğini değiştirmez. Tahakkukun oluşmadığı aylarda ortada ne bir bildirim eksikliği ne de bir ödeme gecikmesi vardır; buna rağmen kayıtlarda borç görünmemekte ve durum ancak sonradan fark edilmektedir. Erteleme kararı alınmasaydı sonuç, gecikme cezası ve gecikme zammı ile teşviklerin geri alınması olacaktı.

Buradan çıkan pratik sonuç açıktır. Otomatik tahakkuk, yükümlülüğü işverenin üzerinden almış görünse de sorumluluğu almamaktadır. İşverenin her ay tahakkukun oluşup oluşmadığını, oluşmuşsa beyan ettiği gün ve kazançla uyumlu olup olmadığını kontrol etmesi gerekir. Sistemin sağladığı kolaylık, belge düzenleme yükünün yerini bir izleme yükümlülüğüne bırakmasından ibarettir.

6. BİLDİRİM SÜRELERİ VE İDARİ PARA CEZALARI

Kolay işverenlikte işe giriş bildirimi bakımından gerçek bir kolaylık öngörülmüştür. Genel rejimde sigortalı işe giriş bildirgesi çalışmaya başlanmadan önce verilirken, bu kapsamda işyeri bildirgesi ile sigortalı işe giriş bildirgesi çalışmanın başladığı ayın sonuna kadar verilebilir. Bildirimin, çalışmanın başladığı ayı takip eden ayın sonuna kadar yapılması hâlinde ise bildirim denetime intikal ettirilmeksizin işleme alınır. Bu sürenin dışında Kuruma ulaşan bildirimler denetim ve kontrole görevli memurlara intikal ettirilir ve düzenlenecek rapora göre işlem yapılır.

Sigortalı işe giriş bildiriminin yasal süresinde yapılmaması hâlinde her bir sigortalı için 5510 sayılı Kanunun 102 nci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) numaralı alt bendi uyarınca asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanır. İşten ayrılış bildirgesinin, sigortalılığın sona erdiği tarihi takip eden on gün içinde verilmemesi hâlinde ise aynı fıkranın (j) bendi uyarınca asgari ücretin onda biri tutarında ceza söz konusu olur. Yasal süre dışında yapılan bildirimlerde ayrıca (c) veya (m) bendi uygulanır.

⁶ Kurumun il müdürlüklerine hitaben yazdığı 2024 tarihli yazılar.

⁷ Kurumun 20.05.2021 tarihli ve 25051304 sayılı Genel Yazısı, işverene kusur atfedilemeyen hâllerde belge verme ve ödeme sürelerinin ertelenmesine imkân tanımaktadır.

7. SONUÇ

Kolay işverenlik, apartman yönetimleri ile evinde sigortalı çalışanların bildirim yükünü belirgin biçimde azaltmıştır. Aylık prim ve hizmet belgesi verme zorunluluğunun kalkması, işe giriş bildiriminde ay sonuna kadar süre tanınması ve tahakkukun sistem tarafından oluşturulması, kayıt dışılığın en yoğun olduğu bu alanda kayıt altına almayı kolaylaştıran düzenlemelerdir.

Buna karşılık uygulama, işvereni pasif bir konuma yerleştirmesi nedeniyle kendine özgü riskler taşımaktadır. Beyan girilmediğinde sistem otuz gün ve alt sınır üzerinden teşviksiz tahakkuk oluşturur; teşvik tanımlanmadığında hak kaybı doğar; teknik bir aksaklık nedeniyle tahakkuk hiç oluşmadığında ise durum aylarca fark edilmeyebilir. Bu risklerin hiçbirisi sonradan düzeltilebilir nitelikte değildir, zira geriye dönük gün ve kazanç değişikliği denetim raporu veya mahkeme kararı dışında mümkün değildir.

Bu nedenle kolay işverenliğe geçiş, bir kolaylıktan yararlanma kararı olmanın ötesinde geri dönüşü bulunmayan bir rejim tercihidir. Geçiş öncesinde beyan edilecek gün ve kazançların doğruluğunun, yararlanılabilecek teşviklerin ve sigortalı kayıtlarının eksiksizliğinin kontrol edilmesi gerekir. Geçiş sonrasında ise her ay tahakkukun oluşup oluşmadığının izlenmesi, uygulamanın kendisinin işverene yüklediği asıl yükümlülük hâline gelmektedir.

BARIŞ ERDEM DANIŞMANLIK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU EKİBİ

